

ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ СТАТУСУ УКРАЇНИ ЯК ЯДЕРНОЇ ДЕРЖАВИ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ

Інна Пилипенко, Анна Банзерук, Олександр Зленко

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків (Україна), 2002inna.pilipenko2002@gmail.com

HISTORY AND PROSPECTS OF SAVING THE STATUS OF UKRAINE AS A NUCLEAR STATE: HISTORICAL AND RESEARCH ASPECTS

Inna Pylypenko, Anna Banzeruk, Alexander Zlenko

Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv (Ukraine),
ORCID 0000-0002-3959-7532; ORCID 0000-0002-2958-8974
ORCID 0000-0001-6530-5583

Пилипенко Інна, Банзерук Анна, Зленко Олександр. Перспективи збереження статусу України як ядерного государства: історичний та історикознавчий аспекти. Цель исследования. Цель статьи предполагает ответ на актуальный, исторически важный в современном украинском обществе вопрос о возможности сохранения для Украины статус ядерного государства, выяснить возможные перспективы сохранения статуса Украины как ядерного государства, изучив исторический и источниковедческий аспекты проблемы. **Материалы и методы.** Нормативной базой исследования является заявление Верховной Рады Украины “О безъядерном статусе Украины”, Закон Украины “О присоединении Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия от 1 июля 1968 г.” от 16 ноября 1994 года, “Меморандум о гарантиях безопасности в связи с присоединением Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия” от 5 ноября 1994 и др. При исследовании используются методы фундаментального анализа, синтеза, сравнения, обобщения. **Научная новизна.** Исследованы основные аспекты проблемы ядерного разоружения Украины. Рассматривается возможность альтернативы ее ядерного разоружения, а также анализируется добровольный отказ Украины от ядерного потенциала, его мотивы, причины и перспективы, открывающиеся перед дипломатическим звеном страны в будущем. **Выводы.** В обществе и среди “молодых” политиков распространено мнение об ошибочности денуклеаризации, отраженное в публицистических материалах СМИ. Однако, проанализировав нормативные документы, а также внутренние и внешние проблемы Украины на момент принятия решения о ядерном разоружении, кажущиеся сейчас не слишком критическими, авторы пришли к выводу о предпочтительности принятия такого решения. Руководители Украины 1990-х гг. считали ядерное разоружение практически неизбежным и согласны признавать лишь тактические просчеты, поскольку теоретическую возможность удерживать и развивать ядерное оружие в Украине следует признать вероятной с точки зрения экономического и научного потенциала. В то же время, внешнеполитическое давление, прежде всего со стороны США, оказало влияние на процесс разоружения. Украинское руководство не смогло реализовать все шансы более выгодного конвертирования отказа от ядерного оружия в экономические и политические преимущества для страны.

Ключевые слова: история Украины, ядерное разоружение, ядерное оружие, денуклеаризация, дипломатическая альтернатива, статус ядерного государства.

Вступ. Актуальність питання ядерного роззброєння України значно зросла в останні роки. В умовах військового конфлікту та гібридної агресії проти України, в суспільстві знову почали жваво обговорювати питання помилковості роззброєння помилкою, навіть можливість поновлення статусу ядерної держави. Володіння ядерною зброєю розглядається на сьогоднішній день як фактор, що, імовірно, міг би унеможливити відкриту військову агресію проти України.

Мета статті дати відповідь на актуальне у сучасному українському суспільстві історично важливе про можливість збереження для України статусу ядерної держави. З'ясувати ймовірні перспективи дипломатичного статусу України як в разі збереження її як ядерної держави, вивчивши історичний та джерелознавчий аспекти проблеми.

Матеріали та методи. Нормативною базою дослідження є Заява Верховної Ради України “Про без'ядерний статус України”, Закон України “Про приєднання

України до договору Про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 р” від 16 листопада 1994 року, “Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї” від 5 листопада 1994 року та ін. У дослідженні використовуються методи системного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

Аналіз досліджень та публікацій. Дана проблематика є популярною серед політологів, публіцистів та науковців. Серед політиків історичні джерела та аналітичні праці створили Л. Кравчук, Л. Кучма, В. Чорновол, Ю.Костенко та ін. Серед вчених, які досліджували проблему, слід назвати О. Ю. Кондратенка, С. П. Галаки, Г. М. Перепелиці, Р.О. Коцюби та ін.

Історіографія питання. Рішення про денуклеаризацію, свого часу, ще у 1990-х, спричинило жваву дискусію у суспільстві та низку публіцистичних та наукових праць, зокрема, цікавою і аргументованою, на наш погляд, є стаття О. Махно “Відмова України від ядерно-

¹ Makhno O. V. Vidmova Ukrayiny vid yadernoho statusu ta stverdzhennya pozytyvnoho mizhnarodnoho imidzhu derzhavy [Refusal of Ukraine on the nuclear status and affirmation of a positive international image of the state], *Pages of history*, 2013, P. 198–205, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sisi_2013_36_22 [in Ukrainian].

статусу та ствердження позитивного міжнародного іміджу держави”. Розпочавшись у 90-ті роки, дискусія тривала майже десятиліття. Так, у відносно спокійному 2010 році у часописі “Віче” С. Омелянюк ставить ті ж самі запитання. По-перше, “як держава, що володіла третім у світі за потужністю запасом ядерної зброї, відмовилася від перспективи стати одним із регіональних лідерів?”, по-друге, “чи було ухвалення рішення про без’ядерний статус добровільним, чи воно стало результатом міжнародного тиску?” По-третє, “чи вплинув “ядерний чинник” початку 1990-х років на формування зовнішньої політики України?” По-четверте, “яким є підсумок складної політичної гри навколо радянської ядерної спадщини України стосовно сучасного стану зовнішньої політики держави?”². Вважаємо ці питання актуальними і вартими аналізу.

Основний виклад. У 1990-ті рр. цей крок до роззброєння новоствореної держави більшістю експертів (як українських, так і закордонних) оцінювався переважно як позитивний³, то після 2013 року точка зору багатьох аналітиків почалася змінюватися. Так, у квітні 2018 року Секретар РНБО О. Турчинов назвав ядерне роззброєння України “історичною помилкою” і наголосив, що “зупинити агресивну ядерну країну від масштабного вторгнення може лише потужна сучасна зброя стримування”⁴. Відтак, з переважно історичної проблеми ядерний статус України перетворюється на актуальне питання сьогодення і майбутнього. Таким чином, сучасна міжнародна політична ситуація щодо ядерного озброєння у світі вимагає нових підходів та вимагає уважного вивчення.

Держава, яка законно володіє ядерною зброєю, виходить на новий рівень політичної ваги у світі, а також може конвертувати цей фактор в суттєві економічні зиски, вважають прихильники ядерного статусу.

Однак, варто вказати на те, що жодна країна не існує в окремо у світі. Завжди у дипломатичних, економічних, політичних зносинах держав конкретні історичні ситуації мають не меншу вагу, ніж військові сили та економічний потенціал. Автор публіцистичної праці Ю. Костенко “Історія ядерного роззброєння України” на питання про можливість поновлення в Україні ядерної зброї чітко відповів: “Ні, не може. Так говорять тільки політичні провокатори або невігласи України”⁵.

Можливість утримати ядерну зброю “під крилом” України на початку 1990-х рр. слід розглядати, на нашу думку, з наступних позицій:

- юридичне оформлення ядерного (чи без’ядерного) статусу;
- економічні та військово-технологічні можливості України з утримання ядерної зброї;
- здатність українського керівництва чинити опір сві-

товому товариству, в разі збереження ядерного статусу (адже жодна із впливових країн світу не підтримала б Україну в цьому питанні).

Внутрішню суспільну думку на початку 1990-х рр. можна не брати до уваги через відсутність єдиного інформаційного простору в нашій державі на той момент. Дезорієнтоване пострадянське українське суспільство готове було сприйняти будь-яке рішення проблеми ядерної зброї, адже це питання не було першочерговим за принципом “піраміди Маслоу” для громадян, що тільки визначали свою національну, суспільну та індивідуальну картину світу. На думку О. Махно, необхідність у денуклеаризації не в останню чергу була зумовлена трагічним досвідом України під час техногенної катастрофи на ЧАЕС⁶. Страх навіть перед “мирним атомом” спонукав як спеціалістів, так і пересічних громадян відмовитися хоча б від атомної зброї, якщо неможливо повністю перейти на інші джерела енергії. Але навіть фактор Чорнобилю слід розглядати не у внутрішньополітичному, але й у зовнішньополітичному аспекті – як додатковий фактор зовнішнього впливу.

Слід зазначити, що під час розпаду СРСР українське керівництво, на відміну від білоруського та казахського, не відразу відмовилося від ядерної зброї. Так, “Декларація про державний суверенітет України” проголошувала: “Українська РСР урочисто проголошує про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї”⁷.

На нашу думку, дане положення можна було б якийсь час ігнорувати. Адже, проголошення наміру – не означає відповідальності перед законом і зобов’язань, а також наявний в Україні радянський ядерний потенціал формально можна було “не приймати” як власний, натомість, фактично, його контролювати. Дипломатичні служби України могли б певний час зволікати із вивозом зброї, вимагаючи більш активної міжнародної допомоги з її обслуговування тощо.

Заява Верховної Ради “Про без’ядерний статус України” від 24 жовтня 1991 року теж, фактично, була декларативним документом. Неодноразові заяви Президента України Л. Кучми та інших політиків також не можна вважати юридично зобов’язуючими.

До речі, автор монографії про ядерну безпеку Р. Коцюба, після ґрунтовного аналізу законодавчого оформлення вивезення та знищення української ядерної зброї, пише про це так: “З огляду на наведені конституційні положення дії Президента України щодо вивезення та знищення ядерної зброї потребують об’єктивної правової оцінки”⁸.

² Omelyanyuk S. Politiko-pravovi akti, scho viznachili bez’yaderniy status Ukraini [Political Laws that Determined the Nuclear-Free Status of Ukraine], *Viche* [The convocation], 2010, P. 12–15 [in Ukrainian].

³ Galaka S. P. Yadernе nerozpovsyudzhennya u svltovly pollititsl [Nuclear Nonproliferation in World Politics], 2006, P. 22 [in Ukrainian].

⁴ Ukrinform “Turchinov nazvav yadernе rozzbroennya Ukraini Istorichnouy pomilkouy” [Turchynov called Ukraine's nuclear disarmament a historical mistake], URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2439691-turchinov-nazvav-adernе-rozzbroenna-ukraini-istorichnouy-pomilkou.html> [in Ukrainian].

⁵ Vidnoviti yaderniy potentslal zaklikayut provokatori abo neviglasi – eks-ministr yadernoyi bezpeki Yuriy Kostenko [Provocators or non-voters call for restoring nuclear potential - former nuclear security minister Yuriy Kostenko], URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28076910.html> [in Ukrainian].

⁶ Makhno O. V. Vidmova Ukrainy vid yadernoho statusu ta stverdzhennya pozytyvnoho mizhnarodnoho imidzhu derzhavy [Refusal of Ukraine on the nuclear status and affirmation of a positive international image of the state], *Pages of history*, 2013, P. 198–205, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sisi_2013_36_22 [in Ukrainian].

⁷ Deklaratsiya pro derzhavnyy suverenitet Ukrainy [Declaration on State Sovereignty of Ukraine], *Vidomosti Verkhovnoyi Rady URSR*, 1990 [in Ukrainian].

⁸ Kotsyuba R. O. Konstitutsiyno-pravovi garantiyi yadernoyi bezpeki mizhnarodniy ta natsionalniy aspekti [Constitutional and legal guarantees of nuclear safety international and national aspects], 2017, P. 40 [in Ukrainian].

Отже, до 1994 року вікно можливостей ще було, на нашу думку, законодавчо відкритим. Але 16 листопада 1994 року Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). 5 грудня 1994-го було підписано так званий “Будапештський меморандум”, який став “джентльменською домовленістю” без чітких зобов’язань між США, Росією і Великобританією надати гарантії безпеки українській державі. До 1996 року ядерну зброю було вивезено з території України.

Тепер про економічну складову. Україна на період проголошення незалежності мала третій за величиною потенціал ядерної зброї після США та Росії, а це понад 1600 боєголовок⁹.

Як показує сумний досвід КНДР та Ізраїлю, для ядерної держави кількість боєголовок є другорядним фактором. Головне – наявність такої зброї. Отже, якщо “на балансі” України залишилося б кілька або кільканадцять “зарядів”, то Україна стала би членом “ядерного клубу”.

Точної інформації стосовно вартості утримання ядерної зброї у вільному доступі немає. Одна з типових сучасних публікацій наголошує, що за “наявності існуючої технологічної бази, відтворення ядерного потенціалу і виробництво ядерних боєзапасів займає п’ять-сім років, якщо щорічно вкладати 200-300 млн. доларів. На території України є два підприємства із видобутку і переробки урану, завод із виробництва важкої води, технологія розробки електронних компонентів і навіть спеціальна техніка, яка вимірює ізотопний склад ядерних матеріалів. Вітчизняні фахівці запевняють, що Україна у дуже короткі строки може реалізувати такі недостатні ядерні технології, як отримання тритію, реактор-виробник збройного плутонію, радіохімічний завод зі збагачення плутонію і металургійний завод із виробництва збройного плутонію”¹⁰.

Наводяться заяви вчених, що “за наявності політичної волі і 1 млрд. доларів знадобиться лише півроку”, а також вказаний крок “...дасть змогу Україні у стислі строки стати володарем 100 ядерних зарядів середньої потужності у межах 15 кг”¹¹.

Середня за економічним потенціалом країна КНДР (25 млн. чол., 30 млрд. дол. ВВП) може не тільки виробляти і утримувати ядерні боєприпаси, а й фактично самостійно їх розробляти. Україна ж мала готові “заряди”, необхідну діючу інфраструктуру обслуговування. До того ж, деякі ракетні системи повністю вироблялися вітчизняними технологічними можливостями. Із розміром ВВП в Україні у 1991 році, що складав близько 80 млрд. дол. проблема матеріального забезпечення утримання ядерної зброї могла бути вирішена. Тим більше, що на такому виробництві можна було б розвинути торгівельно-бізнесові зовнішні зв’язки.

Тут варто сказати окремо про технологічні можливості

вітчизняного виробника. Як було сказано, існує досить матеріалів щодо сучасних можливостей України повернути ядерний статус. Так, наприклад, у 2018 році, в інтерв’ю “Обозревателю” екс-заступник начальника Генштабу ЗСУ, генерал-лейтенант запасу І. Романенко заявив, що “Україна має всі наукові, технічні та інші можливості для відновлення свого ядерного статусу”¹². Відповідаючи на запитання про висновки, що може зробити Україна з конфлікту навколо ядерної програми Північної Кореї, він сказав: “Думаю, для України це додатковий привід актуалізувати питання про наявність у держави ракетного або ядерного озброєння”¹³.

Таким чином, головними факторами, що призвели до втрати Україною ядерної зброї є зовнішньополітичний, економічний та технічний (стан ядерної зброї). Більшість дослідників вказують на вирішальну роль в цьому впливу Росії та США¹⁴. Але, на нашу думку, Росію 1991 □ 1994 рр., яка вочевидь була зацікавлена в нерозповсюдженні ядерної зброї, не слід розглядати як самостійну політичну силу. Тиснути на Україну без дипломатичної та політичної підтримки Західної Європи та США Російська Федерація не наважилася би. Провідним зовнішнім фігурантом виступила єдина тодішня “супердержава” □ Сполучені Штати Америки.

Дослідник американської політики щодо денуклеаризації України С. М. Покась чітко вказує на те, що “роль США у ядерному роззброєнні України, безумовно, може бути визначена як вирішальна”¹⁵.

“У 1991 році в Україні, – пише науковець, – не було чітко розробленої концепції практичних дій у зовнішній політиці, у тому числі і щодо ядерної зброї. Існували переважно так звані побажання, обтяжені певними “романтичними” настроями щодо місця нової незалежної держави в системі міжнародних відносин. На жаль, “романтичні” концепції відсунули на другий план прагматизм і тверезий розрахунок, що привело до виникнення ряду небажаних зовнішньополітичних проблем”¹⁶.

Аналізуючи публікації американських колег, автор пише, “більшість американських вчених у своїх працях цього періоду не згадували про існування в Україні власних національних інтересів, начебто ігноруючи їхню наявність. Також вони не брали до уваги прагнення України забезпечити свою безпеку”.

До речі, дослідник у 2001 році про вказане питання писав інакше: “Національні інтереси України в галузі ядерної зброї полягали у повній ліквідації ядерної зброї або виводу її з території країни”.

Перший президент України Л. Кравчук зараз вимушений фактично виправдовуватися за денуклеаризацію: “Якби офіційний Київ 1994 року не підписав Будапештського меморандуму, наслідком стала би блокада України”¹⁷.

⁹ Kondratenko O.Yu. Protse yadernogo rozzbroennya i Ukrayina [The Nuclear Disarmament Process and Ukraine], *Scientific Bulletin of the Institute of International Relations of NAU*, 2011, P. 75-79 [in Ukrainian].

¹⁰ Yaderniy status Ukrayini. Mif chi realnist [Nuclear status of Ukraine. Myth or Reality], URL: <https://glavred.info/politics/379961-yaderniy-status-ukrajini-mif-chi-realist.html> [in Ukrainian].

¹¹ Snehirev D. “Yaderniy status Ukrayini. Mif chy realnist” [Nuclear status of Ukraine. Myth or Reality], *Glavred* [The Main Editor], 31 June 2016, URL: <https://glavred.info/politics/379961-yaderniy-status-ukrajini-mif-chi-realist.html> [in Ukrainian].

¹² Gayshyvska T. “Ukrayina mae vse dlya vldnovlennya yadernogo statusu” [Ukraine has everything to restore its nuclear status], *Obzrevatel* [The reviewer], 04 January 2018, URL: <https://www.obzrevatel.com/ukr/tech/ukraina-mae-vse-dlya-vidnovlennya-yadernogo-statusu-general.htm> [in Ukrainian].

¹³ Ibidem.

¹⁴ Galaka S. P. Yaderne nerozprovskyudzhennya u svitoviy polltitsi [Nuclear Nonproliferation in World Politics], 2006, P. 22 [in Ukrainian]. Pokas M. S. Kontseptualna evolyutsiya politiki SShA v pitanni denuklearizatsiyi Ukrayini (1991-1997 rr.) [Conceptual evolution of US policy on the issue of denuclearization of Ukraine (1991-1997)], 2001, P. 18 [in Ukrainian].

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Snehirev D. “Yaderniy status Ukrayini. Mif chy realnist” [Nuclear status of Ukraine. Myth or Reality], op. cit.

“Головними [на переговорах – авт.] були представники США, безпосередньо Б. Клінтон і тодішній віце-президент А. Гор. Я зустрічався і з тим, і з тим. Вони заявляли, що Україна повинна скласти ядерну зброю. Чому? Тому що цю зброю на нашу територію завіз Радянський Союз [...] Україна не мала змоги замінити ядерні боеголовки. Їх виготовили в Росії. Термін безпеки закінчувався в 1998 році, і після цього вони ставали небезпечними. Ми не мали не те що досвіду, а можливості розчленувати боеголовку. Щоб не сталося біди, ми повинні були все це вивезти, і Америка знала про це [...] всі без винятку ракети, які стояли в Україні, були спрямовані на США”¹⁸.

На нашу думку, другий та третій аргументи мають більше суспільно-політичний і емоційний характер, ніж стосуються технологічних задач. Отже, саме тиск США, західноєвропейського типу мислення, що переймала українська еліта, роззброїв Україну. Таку позицію США підтримують науковці та інтелігенція. У серпні 2017 року спецпредставник США по Україні К. Волкер заявив на телеканалі “Прямий”, що, незважаючи на російську агресію на Донбасі, відмова Києва в 1994 році від ядерної зброї була “хорошим рішенням” для української влади.

Л. Кучма, також, вказуючи на тактичні й політичні хиби процесу роззброєння, вважає помилкою не сам його факт, а спосіб організації процесу: “вважаю однією з трьох найбільших помилок в сучасній українській історії саме те, як віддали. Бо в підсумку не було отримано жодних реальних гарантій безпеки”¹⁹.

Колишній віце-прем’єр-міністр Р. Безсмертний зазначає, що подібну позицію займає Президент Білорусі О. Лукашенко, який “ще у 2010 році так само дуже гостро критикував саме умови домовленості віддати ядерну зброю його попередники, не залишивши йому простору для маневру. На його думку, треба було краще торгуватися”²⁰. Колишній Президент Казахстану Н. Назарбаєв періодично висловлював суголосну власну політичну позицію щодо причин відмови від ядерного арсеналу і одержаних дипломатичних та політичних результатів.

Щодо можливих альтернатив, тут Л. Кравчук цілком справедливо зазначив, що позиція представників США була однозначною: “Якщо ви не виконаєте завдання вивезти боеголовки з України, почнеться не просто тиск, а блокада України”. Європа їх підтримала в цьому плані. Отже, якби Україна не підписала документ, вона була б ізольована”²¹.

Отже, альтернативою роззброєнню були б санкції та блокада. Зустрічаються навіть матеріали, що у Вашингтоні та у Москві обговорювалися плани військових операцій на території України задля примусу України до підписання договору про роззброєння. Наприклад, перший візит у незалежну Україну американського президента Біла Клінтона став показовою демонстрацією тиску і загрози повної ізоляції. Його літак приземлився в Києві в січні 1994 року, але Клінтон навіть не залишив територію аеропорту. На летовище для переговорів довелося їхати українському президенту Леонідові Кравчуку.

На нашу думку, власне відмові від ядерної зброї альтер-

нативи за таких умов не було. Слід підтримати позицію тих, хто каже про “упущену вигоду”. Так, ветеран ракетних військ генерал-майор А. Матвеев прямо зазначає, що “до ядерного роззброєння потрібно було підійти більш раціонально і розважливо. Так, на нас тиснули і Захід, і Росія, але у нас не було обмежень у найближчі роки щодо зняття цієї зброї з експлуатації, відповідно ми могли б вести переговори і торгуватися, тобто в обмін на роззброєння отримати кращі гарантії безпеки. Також ми могли вимагати надання нам більшої фінансової допомоги, щоб влити її в нашу економіку. Плюс виторгувати для себе й інші дивіденди. Наприклад, зразки високоточної неядерної зброї, ракетні носії, які не підпадають під міжнародні угоди, зокрема ракети дальністю до 500 км. Такі ракети нам потрібні”²².

Висновки. В сучасному українському суспільстві та серед “молодих” політиків поширена думка про помилковість денуклеаризації. Тож завдяки проаналізованому матеріалу, ми дійшли висновків про те, що тогочасні внутрішні та зовнішні проблеми України не дозволили прийняти очільникам держави інше рішення. Керівники України 1990-х рр. вважали ядерне роззброєння неминучим і згодні визнавати лише тактичні прорахунки. Теоретичну можливість утримувати і розвивати ядерну зброю в Україні слід визнати дуже вірогідною. Економічний та науковий потенціал це дозволяє і дозволяє сьогодні. Але зовнішньополітичний тиск РФ, США та країн Західної Європи зробив цей проект політично й дипломатично неможливим. Українське керівництво не змогло реалізувати всі шанси, яка надавала нам історія, і більш вигідно конвертувати відмову від ядерної зброї в економічні та політичні зиски.

Pilipenko Inna, Banzeruk Anna, Zlenko Alexander. History and prospects of saving the status of Ukraine as a nuclear state: historical and research aspects. The purpose of the article is to answer an historically important question that is relevant in modern Ukrainian society - was it possible to maintain the status of a nuclear state for Ukraine? Find out the possible prospects for maintaining the status of Ukraine as a nuclear state, having studied the historical and source study aspects of the problem. **Materials and methods.** The regulatory framework of the study is the statement of the Verkhovna Rada of Ukraine “On the Nuclear-Free Status of Ukraine”, The Law of Ukraine “On Ukraine’s Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons of July 1, 1968” dated November 16, 1994, and the Memorandum on Security Guarantees in Connection with Ukraine’s Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons of November 5, 1994 and others. The study uses methods of fundamental analysis, synthesis, comparison, generalization. **Scientific novelty.** The main aspects of the nuclear disarmament of Ukraine are investigated. The possibility of an alternative to its nuclear disarmament is being examined, as well as the voluntary renunciation of Ukraine’s nuclear potential is being analyzed. **Conclusions.** In society and among “young” politicians, the view is spread about the fallacy of denuclearization. The then internal and external problems of Ukraine do not seem very critical now. The leaders of Ukraine in the 1990s consider nuclear disarmament inevitable and agree to recognize only tactical miscalculations. The theoretical possibility of holding and developing nuclear weapons in Ukraine should be recognized as highly probable. Economic and

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Bezsmertnyy R. “Yaderna zbroya Ukrayini: zabuty ne mozhna povernuty” [Nuclear Weapons of Ukraine: Forget You Can't Return], *Tsensor* [The Censor], URL: https://censor.net.ua/blogs/3097325/yaderna_zbroya_ukrani_zabuti_ne_mojna_turn [in Ukrainian].

²⁰ Ibidem.

²¹ Snehirev D. “Yaderniy status Ukrayini. Mif chy realnist” [Nuclear status of Ukraine. Myth or Reality], op. cit.

²² Ivshyna L. “Chi mogla Ukrayina zberegti yadernu zbroyu?” [Could Ukraine keep nuclear weapons?], *Den* [The day], URL: <https://day.kyiv.ua/en/article/podrobyci/chy-mogla-ukrayina-zberegti-yadernu-zbroyu> [in Ukrainian].

potential allowed this. But foreign policy pressure, primarily from the United States, made this impossible. The Ukrainian leadership was not able to realize all the chances that history provided us, and it was more profitable to convert the renunciation of nuclear weapons into economic and political benefits.

Key words: *history of Ukraine, nuclear disarmament, nuclear weapons, denuclearization, diplomatic alternative, status of a nuclear state.*

Пилипенко Інна - студентка Інституту прокуратури і кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна, автор 4 наукових та публіцистичних праць, коло наукових інтересів: теорія держави та права, історія України, історія держави та права України.

Pylypenko Inna - Student of the Institute of Prosecution and Criminal Justice Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine, author of 4 scientific and journalistic works, a range of scientific interests: theory of state and law, history of Ukraine, history of state and law of Ukraine.

Банзерук Анна Сергіївна - студентка Інституту прокуратури і кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна, автор 2 наукових та публіцистичних праць, коло наукових інте-

ресів: теорія держави та права, історія України, історія держави та права України.

Banzeruk Anna - Student of the Institute of Prosecution and Criminal Justice Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine, author of 2 scientific and journalistic works, a range of scientific interests: theory of state and law, history of Ukraine, history of state and law of Ukraine.

Зленко Олександр Олександрович - студент Інституту прокуратури кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна автор 1 наукової праці, коло наукових інтересів: теорія держави та права, історія України, історія держави та права України.

Zlenko Alexander - Student of the Institute of Prosecution and Criminal Justice Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine. author of 1 scientific work, a range of scientific interests: theory of state and law, history of Ukraine, history of state and law of Ukraine.

Received: 20.04.2020

Advance Access Published: June, 2020

© I. Pilipenko, A. Banzeruk, A. Zlenko, 2020